

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi museolain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan museolakiin lisättäväksi uusi pykälä, jossa säädettäisiin valtakunnalliseksi erikoismuseoksi nimeämisen edellytyksistä. Opetus- ja kulttuuriministeriö voisi hakemuksesta nimetä valtakunnalliseksi erikoismuseoksi museon, joka edustaisi valtakunnallisesti merkittävää toimialaa ja joka olisi toimialan kannalta tarpeellinen. Museola tulisi lisäksi olla omalla toimialallaan valtakunnallisesti merkittävä kokoelma ja sillä

tulisi olla edellytykset suoriutua valtakunnallisen erikoismuseon tehtävistä.

Nykyisten valtakunnallisten erikoismuseoiden tulisi viimeistään 31 päivänä joulukuuta 2018 osoittaa, että ne täyttäisivät valtakunnalliseksi erikoismuseoksi nimeämislle asetetut edellytykset.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2015.

PERUSTELUT

1 Nykytila

Museolaissa (729/1992) tarkoitettu valtakunnallinen erikoismuseo on korotettua valtionosuutta saava ammatillisesti hoidettu museo, jonka toimiala on yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti merkittävä. Näitä museoita on tällä hetkellä 16. Niihin kuuluvat esimerkiksi Designmuseo (Helsinki), Saamelaimuseo Siida (Inari), Suomen Urheilumuseo (Helsinki), Tekniikan museo (Helsinki), Lusto – Suomen Metsämuseo (Savonlinna) ja Työväenmuseo Werstas (Tampere). Valtakunnallisen erikoismuseon ylläpitäjänä on pääsääntöisesti säätiö.

Valtakunnallisten erikoismuseoiden rahoituksesta ja tehtävistä säädetään museolaissa ja museoista annetussa valtioneuvoston asetuksessa (1192/2005).

Museolain 3 §:n mukaan opetus- ja kulttuuriministeriö nimeää museon valtakunnalliseksi erikoismuseoksi. Museoista annetun valtioneuvoston asetuksen 4 §:n mukaan valtakunnallisen erikoismuseon tehtävänä on: 1) edistää erikoismuseotoimintaa erikoisalallaan, 2) huolehtia samaa erikoisalaa edustavien museoiden keskinäisestä yhteistyöstä ja erikoisalansa museokokoelmiin liittyvän tiedon saatavuudesta, 3) antaa asiantuntija-apua toimialaansa liittyvissä kysymyksissä sekä 4) suorittaa muut opetus- ja kulttuuriministeriön antamat tehtävät. Valtioneuvoston asetuksen 5 §:n mukaan opetus- ja kulttuuriministeriö voi museon ylläpitäjää kuultuaan perustellusta syystä peruuttaa museolle antamansa tehtävän toimia valtakunnallisena erikoismuseona.

Museoille myönnetään museotoimintaa varten valtionosuutta käyttökustannuksiin opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain (1705/2009), jäljempänä rahoituslaki, perusteella. Valtakunnalliselle erikoismuseolle myönnettävä valtionosuus on valtakunnallisten tehtävien vuoksi kymmenen prosenttiyksikköä korkeampaa kuin mitä museoiden rahoituksesta säädetään rahoituslaissa. Korotetun valtionosuuden edellytyksenä on museoista annetun valtioneuvoston ase-

tuksen 2 §:n mukaan, että valtakunnallisella erikoismuseolla on suunnitelma valtakunnallisen toiminnan painopisteistä ja tavoitteista, joista ne neuvottelevat nelivuotiskausittain Museoviraston kanssa.

Valtakunnallisissa erikoismuseoissa työskentelee noin 200 vakituista työntekijää, niiden liikevaihto on noin 24 miljoonaa euroa ja valtion rahoitus kattaa keskimäärin noin 54 prosenttia menoista. Vuonna 2013 valtakunnallisten erikoismuseoiden yhteenlaskettu kävijämäärä oli 620 000 henkilöä ja uusia näyttelyitä avattiin yhteensä noin 140. Niiden kokoelmiin kuuluu noin 773 000 esinettä ja teosta sekä noin kuusi miljoonaa valokuvaa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö nimeää museon valtakunnalliseksi erikoismuseoksi hakemuksesta. Nimeäminen on tehty hakemuksen ja sen liitteenä olevien asiakirjojen ja selvitysten perusteella. Ministeriö on pyytänyt hakemuksesta Museoviraston lausunnon. Nimeämisessä on noudatettu pääsääntöisesti opetusministeriön erikoismuseotyöryhmän laatimaa toimialaluokitusta vuodelta 1985.

2 Ehdotetut muutokset

Voimassa olevassa museoita ja museotoimintaa koskevassa lainsäädännössä ei ole säännöstä valtakunnalliseksi erikoismuseoksi nimeämisen edellytyksistä. Valtakunnalliseksi erikoismuseoksi nimeäminen on nykyisin perustunut pääosin vuonna 1985 määriteltyyn toimialaluokitteluun, minkä jälkeen yhteiskunta ja museotoiminta ovat kuitenkin merkittävästi muuttuneet. Näin ollen on tarkoituksenmukaista säätää museolaissa valtakunnallisen erikoismuseon nimeämisestä yhdenmukaiset ja ajantasaiset kriteerit.

Esityksessä ehdotetaan lisättäväksi museolakiin uusi 3 a §, jossa säädettäisiin valtakunnalliseksi erikoismuseoksi nimeämisen edellytyksistä. Opetus- ja kulttuuriministeriö voisi hakemuksesta nimetä museon valtakunnalliseksi erikoismuseoksi, jos se täyttäisi kaikki neljä edellytystä.

Ensimmäisenä edellytyksenä olisi, että museon tulisi edustaa valtakunnallisesti merkit-

tävää toimialaa. Toimialueen tulisi olla riittävän laaja, mutta se ei saisi olla merkittävästi päällekkäinen muiden museoiden kanssa. Toimialan tulisi olla myös yhteiskunnallisesti merkittävä ja museon tulisi pyrkiä toiminnassaan ainutlaatuisuuteen.

Toiseksi edellytettäisiin, että museo olisi toimialan kannalta tarpeellinen. Tarpeellisuudella tarkoitettaisiin sitä, että museolla olisi toimialansa valtakunnallinen asiantuntemus. Museo toimisi aktiivisessa yhteistyössä museokentän ja toimialansa sidosryhmien kanssa, ja sen palveluille olisi ilmeistä kysyntää ja asiakkaita. Tarpeellisuutta arvioitaessa otettaisiin huomioon museon toiminnan valtakunnallisuus, yhteistyö ja sidosryhmät, yleisötyö ja asiantuntijuus.

Kolmantena edellytyksenä olisi, että museolla olisi omalla toimialallaan valtakunnallisesti merkittävä kokoelma. Kokoelmaa voisi kuvata merkittävydeltään museon toimialueen kansalliskokoelmaksi. Museon kokoelman tulisi sisältää suomalaisen kulttuuriperinnön näkökulmasta runsaasti korvaamattoman arvokasta aineistoa, jota muilla museoilla ei olisi. Kokoelman tulisi olla teemaltaan, iältään ja laajuudeltaan historiallisesti ja kulttuuripoliittisesti merkittävä. Kokoelmatyön tulisi olla suunnitelmallista ja tähdätä oman alan kokoelmatoiminnan ja tallennusvastuiden koordinointiin.

Lopuksi museolta edellytettäisiin sitä, että sillä olisi edellytykset suoriutua museoista annetun valtioneuvoston asetuksen 4 §:ssä säädetyistä tehtävistä. Tehtävistä suoriutumista edesauttaisi muun muassa se, että museon tilat ja henkilöstöresurssit olisivat riittävät tehtävien suorittamiseen. Riittävyyden arvioinnissa otettaisiin huomioon esimerkiksi museon toimialan, kokoelman ja sidosryhmi- en laajuus.

Siinä tapauksessa, että museo ei valtakunnalliseksi erikoismuseoksi nimeämisen jälkeen enää täyttäisi jotakin nimeämisen edellytyksenä olevaa kriteeriä tai ei suorita museolle säädetyjä tehtäviä, opetus- ja kulttuuriministeriö voisi peruuttaa nimeämisen. Ennen peruuttamista ministeriön tulisi kuulla valtakunnallisen erikoismuseon ylläpitäjää. Kuulemisessa kiinnitettäisiin huomiota muun muassa edellytysten muuttumiseen johtaneisiin

siin syihin sekä siihen, miten kauan muutos on jatkunut.

Nykyisten valtakunnallisten erikoismuseoiden tulisi viimeistään 31 päivänä joulukuuta 2018 osoittaa täyttävänsä edellä selostetut edellytykset. Opetus- ja kulttuuriministeriön tarkoituksena on antaa menettelyä koskevat ohjeet vuoden 2015 aikana.

3 Esityksen vaikutukset

Esityksellä ei ole vaikutuksia valtiontalouden kannalta.

Esitys selkeyttää ja vahvistaa valtakunnallisten erikoismuseoiden asemaa oman toimialansa asiantuntija- ja vastuuorganisaationa. Esitys myös selkeyttää valtakunnallisten erikoismuseoiden nimeämiseen liittyviä käytäntöjä.

Esitys lisää jonkin verran hallinnosta työtä opetus- ja kulttuuriministeriössä, kun nykyisten valtakunnallisten erikoismuseoiden tulisi osoittaa täyttävänsä lakiehdotuksessa säädetyt edellytykset viimeistään 31 päivänä joulukuuta 2018. Jos nykyinen valtakunnallinen erikoismuseo ei täyttäisi edellytyksiä, opetus- ja kulttuuriministeriön olisi peruutettava valtakunnalliseksi erikoismuseoksi nimeäminen.

4 Asian valmistelu

Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti 22 päivänä elokuuta 2011 selvitysmiehen arvioimaan valtakunnallisen erikoismuseojärjestelmän toimivuutta ja kehittämistarpeita (Valtakunnalliset erikoismuseot. Selvitys erikoismuseojärjestelmän tilasta ja tulevaisuudesta. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:27). Selvitysmiehen raporttiin sisältyi ehdotus kymmenestä kriteeristä muodostuvasta kokonaisuudesta, jota voitaisiin käyttää nykyisten valtakunnallisten erikoismuseoiden sekä uusien hakijoiden arvioinnissa. Ensisijaisina kriteereinä olisi toimialueen ja kokoelmavastuun merkittävyyden arviointi. Tämän lisäksi tarkasteltaisiin museon edellytyksiä suoriutua tehtävästä ottaen huomioon toiminnan valtakunnallisuus, taloudelliset edellytykset, yhteistyö ja sidosryhmät, asiantuntijuus, yleisötyö sekä toiminnan laatu ja ainutlaatuisuus.

Selvitysmiehen raportista pyydettiin lausunnot liikenne- ja viestintäministeriöltä, maa- ja metsätalousministeriöltä, Museovirastolta, Valtion taidemuseolta, Suomen Kuntaliitto ry:ltä, Suomen museoliitolta, valtakunnallisilta erikoismuseoilta sekä niiden sijaintikaupungeilta ja -kunnilta. Tämän lisäksi raportti lähetettiin tiedoksi ja mahdollisia kommentteja varten muille selvitysmiehen raportissa mainituille tahoille.

Pyydettyjä lausuntoja toimitettiin opetus- ja kulttuuriministeriöön yhteensä 39. Saaduissa lausunnoissa kannatettiin selvitysmiehen ehdotusta määrittellä kriteerit valtakunnallisen erikoismuseon nimeämiseksi.

Esitys on valmisteltu opetus- ja kulttuuriministeriössä. Selvitysmiehen näkemyksiä on käytetty esityksen valmistelun lähtökohtana.

Valtakunnalliseksi erikoismuseoksi nimeämisen edellytysten säätämisestä museoissa on keskusteltu valtakunnallisten erikoismuseoiden kanssa keväällä 2014 järjestetyillä Museoviraston neuvottelupäivillä. Asia on ollut esillä myös syksyllä 2014 pidetyissä museoista annetun valtioneuvoston asetuksen 2 §:ssä tarkoitetuissa neuvotteluissa.

Esityksestä järjestettiin 19 päivänä marraskuuta 2014 kuulemistilaisuus opetus- ja kulttuuriministeriössä. Kuulemistilaisuuteen kutsuttiin kaikki valtakunnalliset erikoismuseot, Museovirasto, Suomen Kuntaliitto ry, Suo-

men museoliitto ja Museoalan ammattiliitto. Kutsutuilta tahoilta pyydettiin kirjalliset lausunnot, joista opetus- ja kulttuuriministeriössä on laadittu yhteenveto.

Saaduissa näkemyksissä ja lausunnoissa esitystä puollettiin ja sitä pidettiin tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena. Esityksen katsottiin selkeyttävän nykytilannetta ja kohtelevan valtakunnallisia erikoismuseoita tasapuolisesti. Esityksen perusteluihin esitettiin joitakin täsmennyksiä, jotka on pyritty ottamaan huomioon esityksessä.

5 Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2015.

Voimaantulosäännöksen toisen momentin mukaan nykyisten valtakunnallisten erikoismuseoiden tulisi viimeistään 31 päivänä joulukuuta 2018 osoittaa kirjallisilla asiakirjoilla opetus- ja kulttuuriministeriölle, että se täyttää valtakunnalliseksi erikoismuseoksi nimeämiseksi asetetut edellytykset. Jos museo ei täyttäisi edellytyksiä, opetus- ja kulttuuriministeriö voisi peruuttaa nimeämisen.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Lakiehdotus

Laki

museolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään museolakiin (729/1992) uusi 3 a § seuraavasti:

3 a §

Valtakunnalliseksi erikoismuseoksi opetus- ja kulttuuriministeriö voi hakemuksesta nimetä museon:

- 1) joka edustaa valtakunnallisesti merkittävää toimialaa;
- 2) joka on toimialan kannalta tarpeellinen;
- 3) jolla on omalla toimialallaan valtakunnallisesti merkittävä kokoelma; ja
- 4) jolla on edellytykset suoriutua valtakunnalliselle erikoismuseolle tämän lain nojalla säädettyistä tehtävistä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö voi museon ylläpitäjää kuultuaan peruuttaa valtakunnalli-

sen erikoismuseon aseman, jos museo ei enää täytä 1 momentissa säädettyjä edellytyksiä tai museo ei suorita tämän lain nojalla säädettyjä tehtäviä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

Tämän lain voimaan tullessa valtakunnalliseksi erikoismuseoiksi nimettyinä olevien museoiden on viimeistään 31 päivänä joulukuuta 2018 osoitettava opetus- ja kulttuuriministeriölle täyttävänsä 3 a §:ssä säädetty edellytykset.

Helsingissä 4 päivänä joulukuuta 2014

Pääministeri

ALEXANDER STUBB

Opetus- ja viestintäministeri *Krista Kiuru*